

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Loci ad argumenta ex scripturis eruenda, & primo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

breros philosophatur circa nomen Melchisedech. Denique ex
 creaturis, & rebus naturalibus, possumus allegoricè, colligere
 que non solum delectent, sed etiam doceant, non solum pro-
 bent sed moueant item, præsertim quod magnam nobis occa-
 sionem præbent sacræ literæ, quæ tales allegorias sub verborû
 translationibus significant, & planè vnum tantum verbum me-
 taphoricum, si explicetur, optimâ profert allegoriam: sic Chri-
 stus comparatur viti, petra, grano frumenti, Leoni, Agno,
 Apostoli sali, luci, palmitibus, Ecclesia, & sapientia similes di-
 cuntur, arboribus, cypresso, palmæ, oliuæ & quatuor paradisi
 fluminibus, in quibus licitum est, cum fructu excurrere, expli-
 cando multa, quæ ad hanc symbolicâ Theologiam pertinent,
 quam ipsa scriptura significat, Postremò loco illud etiam mo-
 tico, vt quando Concionator, scripturam hoc modo in sensu
 mystico exponit, vel ea per accommodationem vitur, paucis
 indicet verum & germanum, ac hystoricum sensum, ne docti,
 putent allegoricum sensum pro literali per inscitiâ allatum, &
 minus docti, putent eum sensum, literalem esse; Habet etiam
 voluptatem aliquam, vtraque explicatio, quandoquidem plu-
 ra asseruntur, & maiori cum fructu, estque iudicium grauissi-
 mi Doctoris S. Hieronymi. Tunc (inquit) allegoriæ fructus sua-
 uiter capitur, cum prius per historiam, in veritatis radice so-
 lidatur.

Ex creaturis,

Mystici sen-
sus qua pru-
dentia asse-
rendi.

Hom. 4.
in Lu.

Loci ex quibus varij modi eliciuntur ad ipsa Scriptura Sacra
Testimonia tractanda, & amplificanda: & primo.

Ex ipsarum vocum Significatione ac linguarum & proprietatum
notitia. Cap. XXVI.

IN prima parte huius nostræ institutionis de studio sacrarum
 scripturarum agentes, pro earum sensibus inuestigandis,
 quasdam regulas annotauimus, quibus etiam nunc alias, circa
 vsum earundem in concionibus adiunximus. Sed videtur ad
 huc aliquid maioris momenti, & magis ad rem nostram per-
 tinens desiderari: vt scilicet varios locos indicemus, quibus
 vt valeat noster Orator, vt ipsa sacræ scripture testimonia,
 expedire versare, apte diducere, & amplificare queat: vt item
 varia argumenta, & vt vulgo solemus dicere, conceptus varios
 educat: ad auditores valentius commouendos, ad sua firmitus
 roboranda, Denique ad finem oratoris, qui est persuadere di-

Cc etione

Etione facilius consequendum, & quamuis ex ijs locis quos superius attigimus aliqui etiam nobis hic vsui erunt, tamen nequaquam eadem repetimus, sed alibi, sensum scripturae historicum inuestigauimus; hic in alium finem, qui iam significatus est, quod est praecipuum huius facultatis concionatoriae negotium afferentur, placet autem pluribus exemplis, regulas ipsas illustrare, quia narrationem exemplorum, valde conducere ad praxim eloquentiae sacrae arbitror.

Primus locus est: Attendendam esse singularum vocum, & verborum significationem ex varijs Sanctorum Patrum interpretationibus erutam: ex minimis etiam vocolis arcana mysteria, sagaciter, tanquam gemmae e vasculis extrahenda sunt. Certè singulae voces, (ait Hieron.) literae, apices, & puncta in diuinis literis plena sunt sensibus. Quod idem confirmat Chrysostomi auctoritas dicentis, non paruum dictionem neque syllabam in diuinis literis contentam, inuenimus esse praetereundam, non enim verba tantum sunt, sed Spiritus sancti verba, & propterea magnum in his thesaurum inuenire licet. Concionatoris igitur in eo labor est ponendus, ut cognita vocum significatione, ex ea mox ad confirmandam causam suam argumenta colligat: Exemplis melius res patebit. D. Paulus expendit vocem illam in semine tuo benedicentur omnes gentes: non (inquit) in seminibus quasi in multis, sed in semine, quasi in vno, quod Christus est: & alibi singulas voces versiculi, hodie si vocem eius audieritis &c. minutim vnusquisque vi expensa exaggerat. & ibidem quot & quanta argumenta pro Christi Sacerdotio congerit, allato psalmi versiculo. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. D. Basil. docens scripturarum minutias indagandas affert exemplum. Abrahæ, qui prius dictus est Abram, postea Abraham; scilicet ex Patre excelso factus multarum gentium Pater: Sarai verò de tractione vnus litera dicta est Sara. Bernardus super verba, qui se humiliat exaltabitur, verbum (humiliat) aduertit esse actiuae, non passivae significationis, & multum differre ait, ut quis dicatur esse à Deo vel alijs humiliatus, aut se ipsum humiliet si dixisset (ait) qui humiliatus fuerit exaltabitur: exaltassem vtique tanquam certissime humiliatus, & vehementer, nunc autem cum dicat qui se humiliat exaltabitur, angustiae mihi sunt vndique, nec ignoro, quid eligam sed quid agam. & subdit multos vidimus humiliatos paucos humiles. Aliquando vox aliqua ponitur cum emphasi in scripturis, quae enucleanda est

Singulae voces scriptoris multum considerande.
Cap. 3. ep. ad Ephes. Hom. 15. in Gen.

Exempla.

da est ab Oratore, ut vim illam occultam aperiat. Sic Gregorius in illud Gen. Noli timere ergo protector tuus: ostendit energiam vocis (ego) ego inquit qui te a Chaldeis vocavi, Ego qui semel atque iterum promisi tibi, ac semini tuo daturus terram hanc, ego te protegam, ego scuti vice tibi ero: Eodem modo magnam habent vim D. Petri verba: Tu mihi lauas pedes? Idem potest fieri in illud psalmi, Mihi autem adherere Deo bonum est, comparando illud mihi, & Deo, & expendendo illud adherere, & bonum est, idest planè bonum, necessarium, utile, iucundum: Bonum excludens omne malum, Denique Deus meus & omne bonum meum. Hinc patet ingens materiam campus, sedulo sacrorum verborum exploratori, unde non argumenta solum, verum & integras conciones possit conficere. Lege sermones Bern. & videbis quam ille sapienter, & quanta cum utilitate singulas scripturæ sententias discit, & quasi stillat, ut opoballamum inde colligat: lege sermonem, super verba, Iustum dedit Dominus per vias rectas, & disces quantum hæc regula sit utilis.

Hom. 36.
in Gen.

Secundo, Notandum est vnam eandemque vocem plura fortiter sepe significata; sunt namque in scripturis voces multæ, polysymæ, unde locus ille plures sensus patitur. Rursum multæ voces sunt Aequivoce, quæ si secundum naturam suam distinguantur, ad varias doctrinas viam aperiunt. Sunt & voces aliæ, quæ & in bonum, & in malum accipi possunt. Sunt & Synonymæ, quæ licet rem eandem denotent, circa idem tamen plura docent. Omnia hæc vna regula comprehendimus, ne magnum regularum numerum congerere necesse sit. Exempla sint, D. Eucherius dicit aquam, prima sui significatione sumi pro elemēto ut in Gen. Congregentur aquæ, Aliquando poni pro tribulatione, Transuimus per ignem & aquam. Nonnunquam pro sapientia, Aqua profunda verba ex ore viri, etiam pro populis, Aquæ quas vidisti populi sunt, Et pro gratia &c. Ex his vario modo philosophamur, & ex multiplici sensu orationem nostram complectamur, ab vna significatione ad alias alludendo, & ex multis aliquid vnum colligendo: Ita vox (Calix) passionem, vel Christi, vel Martyrum significat: ut Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei, & alibi calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo: in hebræo dicitur, Calicem Iesu vbi Hier. Grandis res est martyrium, quoniam retribuit Domino, quod accepit à Domino nonnunquam sumitur pro consolatione spirituali, quam Deo propinante Sancti bibunt, ut ca-

Voces Synonymæ polysymæ, æquivoce, & indifferentes.

Exempla.

Lib. spirit. expos.

Psal. 65.

Prou. 18.

Apo. 17.

Psal. 15.

Psal. 115.

Pfal. 22.*Pfal.* 74.*Gal.* 3.Phrases &
Idiotismi,
ac consuetu-
dines.*Pfal.* 61.

lix meus inebrians, quàm præclarus est: frequenter in scripturis significat pœnam, vt Calix in manu Domini vini meri, vbi calix vino mero plenus, Iustitiam Dei vindicatricem denotat, sicut enim vinum merum epotum hominis vires deijcit, ita vt nisi titubans stare nequeat: sic qui à Deo in Iustitiæ furore corripitur subsistere non valet. Itē vox (fermentum) Apud Matth. & Lucam in bonam partem sumitur: & ad Gal. Modicum fermentum totam massam corrumpit, in malam accipitur: ex vtriusque cōsideratione, gravis, & utilis exurget amplificatio, probando quantam, bonorum, vel malorum consuetudo, vim habeat, ad conuertendum, aut peruertendum: In *Pfal.* 118. Multa synonyma in laudem diuinæ legis colliguntur, & in multis versibus variæ adhibentur voces idem significantes. quæ tamē semper aliquid noui superaddunt, si eas sagaciter persecutemur: Dicitur enim lex Domini Testimonia, Eloquia, Iudicia, sermones, iustificaciones, mandata: & in singulis qui vellet immorari, causas inducendo, cur his elogijs diuina lex describatur: efficaciter his vteretur argumentis, vt diuinorum præceptorum obseruationem, auditorum mentibus inculcaret. Tertiò pro historico sensu inuestigando, supra annotauimus cogno-scendas esse phrases, proprietates linguæ, idiotismos, & consuetudines varias: Idem locus utilis etiam est, ad argumenta colligenda, & amplificaciones suggerendas: cum plurima in his lateant mytheria quæ si referentur, & ornamentum & pondus orationi afferent. Tale est illud *Pfal.* Effundite coram illo corda vestra; nam effundere cor, sumpta metaphora à vase ex Basilio, significat euacuare cor à vitijs affectibus, & cogitationibus prauis: Et si pro corde intelligamus actus cordis, tunc effundere cor (vt Augustinus loquitur) est, nō retinere cor in corde, vt scilicet affectiones nostræ in Deo sint, & non in nobis; At secundum Ambros. effundere cor, est idem, ac synceram coram Deo miseriarum nostrarum confessionem facere: Sic apud Iac. Christiani dicuntur fratres, ac sorores, vt intelligamus, quo amoris, & obsequij mutui studio inter se debeant esse coniuncti, sicut & ipse ex hoc loco insinuat. Item via Dei, Præcepta Dei dicuntur, per quæ necesse habemus ambulare, nō extra viam inueniamur, lupis, & latronibus obijciendi: Animā affligere est ieiunare: vt significetur citrà corporis delicias ieiunium seruandum: sicut & illud ieiunio ieiunare. Dormire dicuntur iusti in morte, tum vt mortis eorum præciositatem, tum vt futuram resurrectionem indicemus. Vide exempla multa quæ

ta quæ in prima parte adduximus, & animaduertēs quam sit facile percepto historico sensu, argumentorum vim & copiam in promptu paratam habere.

Quartò, quando loquutio est metaphorica, allegorica, aut figurata, tunc ex similitudinibus, è quibus tales metaphore ducuntur illustris Theologia symbolica vsui esse potest, rei vnus ad alteram similitudinem conferendo: vt si V. g. falsa doctrina, fermentum; Aquam sapientia, oleum misericordia, &c. conferam: Christus de messe spiritali animarum agens, alludit ad messem triticeam, quæ post quatuor menses colligenda erat; Nonne dicitis quia quatuor menses sunt & messis venit: aspici- te, & videte regiones, quia iam sunt albæ ad messem. Salomò, cibus inimicum, & sic congeres carbones in caput eius: si expli- ces horum carbonum igneorum similitudinem, copiosam dis- serendi materiam inuenies: item Ezech. comparat duritiem cordis cum lapide, Dabo (inquit) eis cor lapideum: In psal. 2. Quare fremuerunt gentes: translatio à belluis vel à mari desu- mur: Bern. in illud psal. custodit Dominus omnia ossa eorum, quia allegorica est loquutio, explicat in anima esse cutem sci- licet cogitationes, carnem affectus; ossa intentionem, & Ser- monem integrum de cute, carne, & ossibus animæ inde elicit. Idem noua & inaudita, vt ipse ait comparatione Dentes Reli- giosos designare refert, & multiplici proprietate dentium simi- litudinem amplificat; Dentes (ait) candidi sunt, & fortes, car- nem non habent, carent corio: nihil intra se pati possunt, nõ est dolor sicut dolor eorum, clausi sunt labijs ne videantur, inde- cens est cum videntur nisi ridendo: toti corpori masticant ci- bum, nullum inde saporem habent, non facile consumuntur, per ordinem positi sunt, superiores alij, & alij inferiores: Hu- iusmodi dentes arbitror homines monastica professionis, qui de toto Ecclesie corpore, quod candidum est, candidiores esse videntur: Quid enim candidius illis, qui totius immunditias spurcitia euitantes, cogitationum, sicut actionum peccata de- plorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio duci- tur? Illi carnem non habent, quia in carne carnem obliti sunt &c. quæ apud Bernardum videre potest qui vult. Ex quibus proprie- tatibus dilatatis sermonem perpulchrum conficit. Augustinus, explicans verba Pauli, multa membra vnum autem corpus. Oculus inquit videt, & non audit; auris audit & non videt; ma- nus operatur, nec audit, nec videt: Pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus; sed in vno corpore si sit sanitas, &

Ex metapho- ris, & allego- rias amplifica- mus.

Ioan. 4.

ambrosius
in sermone
ad galatas

Prou. 25.

Psal. 33.

Serm. 63.
in paruis.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.
In ps. 130.

non aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure, nec obijci potest auri, quod non videt. Respondet enim auris de pace corporis ibi sum vbi est oculus, in eo corpore sum, in me non video, in eo vbi sum video; & sic fuse dilatat Pauli allegoriam ad concordiam inter nos, qui vnius corporis membra sumus conseruandam. Extat copiosus hac de re conscriptus liber, qui sylua allegoriarum ab Authore inscribitur.

Exemplaria
Græca, & He
bræa legēda.

Quintò, sepe recurrendum est ad Græca & Hebræa exemplaria item ad Chaldaicam, paraphrasim. Nam voces hebræa, & græcæ ex sua radice, seu ethymologia, misteria continent, unde etiam in ipsa nostra vulgata editione quædam hebræa nomina, vt apud suos dicta sunt, reseruantur. Exempla non desunt in scripturis, in quibus nominum interpretationes ad significanda mysteria proponuntur, vt & nos in alijs vocibus interpretationem rimantes, areanum aliquid ad rem nostram aperiamus. Sic in Euangelio Ioan. dicitur Natatoria Siloe, quod interpretatur missus; Vnde Augustinus colligit nisi ille scilicet Christus fuisset missus, nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus. Simon vocatur Cephas, quod interpretatur Petrus, & inde optimum est argumentum contra hereticos, quia Cephas significat petram, super quam ædificanda erat Ecclesia. Filij Zebedei Boanerges idest Filij tonitrui dicuntur. Acedemager sanguinis, Phæse transitus Domini. Ioan. in Apoc. de Angelo loquitur malo cui nomen Abadon, Græcè *ἄβaddon* latine dicitur exterminans. Pro multorum nominum interpretationes, solet in calce Bibliorum index apponi, sed copiosorem scribit Arias Montanus in suo apparatus. Exempla sint: apud Paulum, virtus in infirmitate perficitur, græcè ponitur *ἰσχυρός* idest fortitudo, vt inde colligatur diuinæ gratiæ potentia, & efficacia, quæ in ipsamet infirmitate hominem perficit, & ex infirmitate fortitudinem elicit. D. Petr. ministrare (inquit) in fide vestra virtutem: Græcè *ἰσχυροῦ* id est virtutum opera sine quibus fides, licet fundamentum sit, non est ad salutem efficax. Psal. 38. Ecce mensurabiles posuisti dies nostros: Græcè *πυλῶδες* id est palmares, seu vnius palmi, scilicet breuissimos: In actis turba hominum Græcè *ὄχλος ὑψηλῶς* id est nominum quod est turba virorum nominatorum seu optimatum. Psal. 138. substantia mea in inferioribus terræ; hebræi habent mirificè plasmatus sum & contextus non secus ac phrygium aliquod opus; sic vani filij hominum in hebræo legitur vanitas; iterum transferunt in assecutum.

1. Cor. 12.

1. Pet. 2.

Psal. 61.

fectum cordis . D. Hieronimus ex hebræo vocē (affectus) vertit *Psal. 72.*
(cogitatio) ab alijs vertitur pictura, græcè ponitur dispositio, &
ex his omnibus potest hic sensus erui, homines iniquos & mū-
di huius nequā sectatores, transire in affectus cordis sui, trasmutari
in suas passiones, seu vt Paul. ait tradi in desideria cordis
sui, & passiones, ignominia, quas cogitatione versant . hæc autē
quæ cogitant, non sunt aliquod verum bonum, sed falsa boni
idea : & ista sunt vanissima figmenta, quæ ipsi, sicut habet vox
græca (*ἡ δαιμόν*) intra se disponunt . Apud Ambr. Chanaam, *L. de Noe*
exponitur turbatio, seu comotio, & ita hunc mundum signi- *& Arca c.*
ficat, qui est fons commotionis, & seminarium turbationis . 28.

Ex versionibus, expositionibus, sensibus, & praxi .
Cap. XXVII.

Extò. Versiones variæ quæ extant, non solum ad cogno-
scendum scripturarum sensum vsurpantur, quia vna expli-
cat aliam (quo nomine ab Augustino celebrantur) verum in-
alium finem ijs etiam vtimur, vt si vna versio sententiam per-
fectè non explicet, altera superaddita lucem afferat, & ambæ si
inuicem conciliantur, plurium argumentorum ansam sup-
peditant, vt videre est in nostra vulgata editione quæ Hierony-
mo tribuitur si antiquæ septuaginta lectioni conferatur, nam
cum inter se nonnunquam specie discrepare videantur, ex ijs
tamen collatis perfecta sententiæ exurgit. exempli gratia Ioel. 2.
nostra versio habet letamini in Domino Deo vestro qui dedit
vobis Doctorem iustitiæ, septuaginta legunt, qui dedit ali-
menta iustitiæ, ex vtriusque collatione habemus Christum
esse nostrum Doctorem, qui iustitiam docet, & Doctrinam eius
esse cibum animæ, quo nutrimur, roboramur, & crescimus .
In Prou. stellio manibus nititur . Alia versio habet aranea,
vtrumque auget sententiam, nam significatur oportere nos es-
se sollicitos sicut stellio, animal ad gradiendum citissimum, &
quemadmodum Aranea, quæ tanto affectu, se ad operandum
applicat, vt ex proprijs visceribus telam contextat . In psal. 2.
vbi nos legimus apprehendite disciplinam] alij vertunt : ado-
rate filium] alij adorete purè] alij osculamini triticum.] Ip-
set Hier. variè vertit, cumque à Ruffino ob hanc varietatem *In Apol.*
argueretur sic respondet . Nisi & prolixum esset, & redoleret *cōtra Ruf.*
gloriosam, iam hinc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat *finum.*
magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere, &

Versiones va-
riæ utiles ad
amplificatio-
nem .

In Apol.
cōtra Ruf.
finum .

videres quanta silua sit ambiguorum nominum, & verborum apud hebræos, certè illa varietas in vnum tendit, & tamen aliquid noui mysterij in ipsius sententiæ discussione inuenitur, nam ex hoc loco docemur adorare Christum Dei filium, quamuis morte damnatum purè ac sincerè contra eos qui ficto cultu venerantur: Docemur insuper osculari triticum, quod est in Eucharistia, manducando adorare: Denique monemur legis Messia doctrinam suscipere. Vocem hebræam Isaia quam interpres noster vertit [labruscas] alij [spinas] vertunt, & vtraque significationem admittit vox hebræa: si vtraque proponatur res ipsa magis confirmabitur, explicando quod opera multorum & labrusca sint, & spina.

Varietas expositionū feruit amplificationi.

Septimo. si quis varias sanctorum patrum afferat expositiones, vel circa idem diuersos philosophandi modos egregiè & ipse philosophabitur, dum eos sequetur quos Magistros ac Duces ante oculos habere debemus: & ita ex varijs anulis auream distinguet catenam, quæ & sibi ornamento sit, & vnde tota res pondus accipiat: id à multis Doctoribus videmus factum, præsertim D. Thoma, qui in varios scripturarum libros volumina eruditionis plenissima compilarunt, quæ & ipsi catenas à varijs hinc inde decerptis anulis, appellare voluerunt: quamuis non laudo, vt tota concio ex his componatur sententijs, quia illa congesta sylua, præterquam quod indigestum chaos videtur, vt plurimum etiam satietatem Auditoribus folet parere: Adde quod perorantis memoriã rudi mole obruit, atque etiam Auditorum. Tale est quod super his Matth. verbis. Panem nostrum quotidianum seu vt alius Evangelista scribit supersubstantialem disputatur: nam alij de pane materiali intelligentes, explicant quare dicatur supersubstantialis: Alij, nec immeritò de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; alij de spiritali gratiæ dono exponunt: tu verò si has optiones colligaueris, haud dubiè iustæ mensuræ rationationem collegeris. Varia istiusmodi paradigmata suppetent ei, qui quantulacumque diligentia Sanctorum Patrum lucubrationes euoluerit, cum non defint varia in varios Sacra scriptura libros conscripta, & colligata catenæ.

Plures sēsus historici inuicem possunt iungi.

2. *Doctr.* Chr. c. 27.

Octauò, quia vnus idemq; scripturæ locus plures secundum ipsam historiam potest sensus admittere, vt alibi monuimus, si varij sensus hi ab Oratore assumantur ad vnum aliquid suadendum & ampliandum inuabunt: Vnde rectè Augustinus quid in diuinis largius, & vberius potuit prouideri diuinitus, quam vt eadem

eadem verba pluribus intelligantur modis? Exemplum ex *Isa. 53.*

Generationem eius quis enarrabit. certum est hæc verba à ple-
risque patribus ad diuinam, & æternam generationem refer-
ri: ab alijs ad humanam, vt Tertullian. Lact. Iust. Mart.
Alij rursus referunt ad generationem Christi spiritualẽ, id est
ad sobolem, ac filios innumeros, quos sua morte Christus erat
regeneraturus, quod ex sequentibus verbis benè confirma-
tur. Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen lon-
gævum] Ex his tribus sensibus qui volet, plenissimum eruet
mysterium: Nam à prima Generatione tam admirabili, vt nec
enarrari, nec intelligi queat, facta est secunda Christi scilicet
hominis generatio, quæ item incomprehensibilis est, at ex vir-
tute secundæ vitæ ad primam merito Christi patientis, innum-
merabilis generatio ad Christum accessit, vt ex psal. 2. Domi-
nus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te: Vnde il-
lud sequitur de futura posteritate; postula à me, & dabo tibi
gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ
sic & illud *Isa.* Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nos-
tros ipse portauit: *Matthæus* morbis corporalibus à Christo sa-
natis attribuit: At *D. Petrus* pro peccatorum medicina affert, qui
peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Nos
si vtrumq; sensum oratione persequi voluerimus, probabimus
corporis infirmitates ex peccatorum grauedine exoriri: vnde
concludemus sicut in illis sic in istis ad Christum esse confu-
gendum, vt sicut tot egrotos sanauit, dignetur etiam pecca-
torum vlcera, quibus animæ fatent, subleuare.

Is. 53.
Mat. 8.
1. Pet. 2.

Nonò. Sensus mysticus præter historicum venustissimè ap-
ponitur, præsertim si vnus alteri aptè cohæreat, non secus ac
videmus holosericum aliquem pannum varijs acuum pun-
ctis ab Artifice auro, gemmisq; ornari; Et vix vllus sanctorum
Patrum codices terit, cui vltro sensus mystici applicatio non
occurrat. Totus est in eo *S. Greg.* in moralibus; *Origenes,*
Augustinus, & alij; Instar omnium sit quod mirabilis in eo *Do-*
ctor mellifluus Bern. tanquam ex varijs cõpositis desforatũ pro-
fert, in consciendo triplici vnguento, & pedibus, & capiti, &
tori corpori *Saluatoris* acceptum; sic igitur ille ad varias
S. Magdalena vnctiones alludens. Primũ vnguentum est mise-
ricordiæ, cuius vilissimæ species intra nostros hortulos inue-
niuntur: peccata nostra plantata in consciencijs nostris sunt:
Isa igitur mortariolo pænitiæ, macerationis pistillo contu-
sa, & resperfa discretionis oleo, doloris igne supposito, & in-
aheno

Sensus Mysti-
ci adiunçtio.
Serm. in
eius festo.

aheno disciplinae cocta, vnguentum exhibent pretiosum, & acceptum pedibus Saluatoris: secundum deuotionis, cuius species de caelesti Paradiso allatae virtutes sunt, quae in mortariolo peccatoris, pistillo meditationis contrita, exultationis oleo superfusa, suffuso igne iustitiae, in humilitatis aheno decoctae, faciunt vnguentum, quod solum super caput Domini recumbentis possit effundi. Tertia pietatis, cuius species vniuersae miseriae, oculo pietatis inspectae; istae igitur in mortariolo largitatis, dulcedinis pistillo contractae, oleo charitatis delinitae, successe igne compassionis in aheno perseverantiae despumatae, vnguentum facium ipsi etiam Angelis mirabile: felix Maria vixit pedes, felicior caput, felicissima quae rorem vnguentarium toti corpori praeparauit. conijce inde quantam, & quam fertilem materiam includat sensus hic mysticus; quae si sapienter, ac prudenter disponatur parem vberitati, utilitatem profundet.

Scripturae optimus commentarius est Sanctorum vita & actiones.

De Mendac. ad Cor. sent. tomo 4. init. Hom. 10. in Ezech.

Ad fratres in heremo col. 10. c. 9. 1. Cor. 9. Lib. 5. in st. c. 11.

Lib. 7. in st. c. 19.

Decimo, cum locus explicandus praecipuum aliquod, seu documentum continet ad praxim virtutum, ac spiritualis vitae pertinens; optimus erit modus, si explicetur ista praxis, & praeteritum Sanctorum exemplis illustretur: & antiquorum traditionibus recepta ostendatur: Regulam, hanc docet August. Diuinae (ait) scripturae non solum praecipua Dei continent, sed etiam vitam, moresque iustorum, ut si forte occultum est, quid accipiendum sit, quod praecipitur] in factis istorum intelligatur, eadem est Gregorij regula his verbis: In sanctorum vita cognoscimus quod in scriptura intelligere debeamus. Si V. g. illa proponatur autoritas. Oportet semper orare, & nunquam deficere. Quid accommodatius ad persuadendum afferri potest, quam si afferantur exempla eorum, quos August. Cass. & alij commemorant, qui & manibus opus, & corde iuge orationis studium exercebant? Si locus Pauli proponatur: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: dices ex Cassian. hanc fuisse Sanctorum omnium Patrum traditionem, non esse quempiam idoneum ad spirituales pugnas nisi prius obtinuerit bella carnalia. Si suademus ex scripturis curam pauperum habendam, proponemus antiquam primitiae Ecclesiae traditionem de Collectis, quibus pauperum inopia subleuabatur; De quibus S. Leo sermones non paucos scribit, imò & Paulus non semel agit: si apud Religiosos de perfecta rerum abdicatione loquaris in illud, nisi quis renunciauerit omnibus quae possidet non potest meus esse discipulus. Vfus antiquus ex Cassian. afferetur, qui & Basilij citat sententiam ad quendam Senatorem, qui cum se renuntiasse dice-

ret

ret huic mundo , & tamen quadam sibi de proprijs facultati-
bus reseruasset. Audiuit ex Basilij ore. & *confessionem* perdidisti :
& Monachū non fecisti. His, & similibus Ecclesiastes abstrusos
scripturarum latices auditoribus propinabit : sunt enim ipsa
scripturæ aquæ ad quas Iacob oves ducebat ad aquandas, & in
harum canalibus, versicolores amygdalorum virgas ponebat,
vt earum aspectu oves eiusdē varietatis fœtus parerent: Aquâ,
ego sacram scripturam interpretor , virgas autem Sanctorum
exempla: Iacob Concionatoris est figura, qui Christi oves, hoc
est Christianum populum ad sacros diuinorum eloquiorum fon-
tes deducit, iisque variegatas opponens Sanctorum virtutes, fa-
tus eiusdem coloris Christo generat innumeros .

Gen. 30.

Ex varietate verborum , & scripturarum concordia .
Cap. XXVIII.

Vndecimò , Eandem sententiam Spiritus sanctus saepe in
eodem cōtextu variatis verbis repetit, & hæc repetitio,
quæ in oratione fortè alicui vitiosa videretur tantum abest, vt
absona sit, quin potius non solum magis explicat, sed plura
etiam notatu digna includit; Præterea eadem sententia pluri-
bus interdum membris constat: vt videre est in lib. Iob. sapien-
tialibus, & alijs, quorum si proportio, correspondentia, vel or-
do, quo inter se partes cohærent attendatur, materia non dee-
rit speculanti ad dicendum : Sit exemplum repetitionis. Exod.
25. iste Deus meus, & glorificabo eū Deus Patris mei, & exal-
tabo eum; certè auget, quod non solum sit Deus meus, sed &
Patri mei Deut. 32. concresecat, vt pluuia doctrina mea, fluat,
vt ros eloquium meum, oratio est illustrior explicando dupli-
cem similitudinem rosis, ac pluuia. In Psal. Benedicam Domi-
num omni tempore, semper laus eius in ore meo vbi ex abun-
dantia cordis, sit eiusdē sententiæ repetitio, & inde crescit ora-
tionis affectus. Item paratum cor meū Deus, in prosperis mo-
deratè habendis; paratum cor meum ad toleranda æquanimi-
ter aduersa, vel vt ait Bern. Via regia fratres, nec ad dexteram
declinat, nec ad sinistram : est inuenire hominem semel paratū
non secundo, docetque aliquos esse, qui libenter auscultant il-
li, Eijce Ancillam, & filium eius, sed non sunt parati ad il-
lud aliud, Immola mihi filium quē diligis Isaac. Item in illud
Gen. Erat, Dominus cum eo, idest (cum Ioseph) & erat vir in-
cunctis prosperè agens.] Vnum ex alio optimè infertur, nam
si id

Scripturæ va-
riæ idem do-
centes iuuat.

Psal. 39.

Psal. 107.

Serm. 43.

è paruis.

Gen. 39.

Collocatio,
& ordo in sã-
tentijs scri-
pturæ nota-
tur.

si id curemus, vt nobiscum sit Dominus, consequenter viri in-
Coll. 3. & cunctis prosperè agentes erimus : Ioan. Cass. explicans verba
6. Gen. 12. Gen. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris
 tui, aduertit ordinem in his tribus esse perfectæ Monachorum
 abrenunciationis : Primum dixit exi de terra tua, id est de sa-
 cultatibus mundi huius, opibusq; terrenis. Secundò, de cogna-
 tione tua id est de conuersatione, & moribus, vitijsque prioribus,
 quæ nobis à nostra natiuitate cohærentia veluti quadam
 cõsanguinitate cognata sunt : Tertio, de domo Patris tui, id est
 de omni memoria Mundi huius, qui oculorum occurrit obitu-
 tibus. Sic explicantur à Sanctis Patribus secundum ordinem
 quo scripta sunt à Dauide tria illa membra, primi psalmi ver-
 su primo, vbi debet aduerti correspondentia inter verba ab-
 re, stare, sedere: inter impios, peccatores, pestilentes, inter cõ-
 filium, viam, cathedram; vides in vnico versu quanta argumen-
 torum seges? quæ vnum hoc docent vitanda esse malorum cõ-
 sòrtia. Magnum mysterium includit Pet. in pulchra illa gradua-
 tione; Ministratè in fide vestra, virtutem; in virtute, scientiam;
 in scientia abstinentiam, in abstinentia, patientiam; in pacien-
 tia, pietatem, in pietate, amorem fraternitatis; in amore autè
 fraternitatis, charitatem; vbi ostendendo rationem istius sub-
 ordinationis, & consequentiæ, quomodo vnum ex alio inferatur,
 copiosa erit dicendi vbertas. Bern. notat ordinem in verbis
 Pauli. Iustitia, pax, & gaudium. Primò præcedit Iustitia, alio-
 quin non sequeretur pax, quia non est pax impijs; Deinde se-
 quetur gaudium; ordo autem peruersus est velle statim
 gaudere.

Scripturæ va-
 ria loca ean-
 dem senten-
 tiã habentia
 amplificent
 rem.

Duodecimò, Eadem sententia in varijs Sacræ scripturæ li-
 bris non ijsdem verbis, sed alijs, atque alijs effertur: quare non
 est difficile ad eandem rem inculcandam, similes illos locos ad-
 ferre; qui si prudenter connectantur multam continent erudi-
 tionem: Adde quod etiã de eadem re diuersæ in diuersis vtrius-
 que instrumenti voluminibus loquuntur sententiæ, quæ plura
 prædicata, pluresque eiusdem rei veritates tanquam in vnum
 Symbolum conferunt, e quibus integra concio formari potest.
 Sanctus Gregorius in Mora: vt explicet illa verba Iob. tunc
 surrexit Iob. & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens
 in terram adorauit. explicat duodecim scripturæ testimonia
 hinc inde ex varijs bibliorũ libris desumpta, qua in re eximita,
 ac singularis sacratissimi huius Doctoris apparet industria: In
 Gen. dicitur Abrahæ ambula coram me; similis est ille locus
 cum

cum Deo ambulavit] & alius prouidebam Dominum in conspectu meo semper] possunt hi loci simul tractari, & inde plenius ostendetur, quid sit coram Deo, & cum Deo ambulare, & habere Deum in conspectu suo: Simulque inuenietur in ipsis librorum sacrorum verbis inesse aliquam ex similitudine dissimilitudinem, ad fructum spiritualem vberiore captandum. Ad hanc regulam pertinere potest, quando vnus scriptura locus per alium confirmatur, quod tum maximè fit quando per aliquam consequentiam alterum ex altero deducitur, & infertur; Sicut D. Petrus in Actis volens probare de Christo illa psalmi verba. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem] hanc veritatem elicit ex alio loco psalmi, quia Dauidi iureiurando promissit Deus; De fructu ventris tui ponam super sedem tuam] Basil. locum illum Matth. Thesaurizate vobis thesauros in celo] ait posse explicari per alium, vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, facite vobis sacculos qui non veterascunt, &c.

Decimotertiò, Elegans est modus vniam sententiam amplificandi per aliam, in qua aliquid diuersum ostenditur, aut etiã oppositum; si V.g. altera virtutem celebret, altera vitium oppositum vituperet: Certum est enim Philosophorum axioma, opposita iuxta se posita magis elucescunt: Præterea si quis afferatur locus, qui in specie videatur alteri contradicere, ex vtriusque conciliatione opportuna amplificatio exurget. In Gen. Abrahæ magna posteritas promittitur. Suspice cælum, & numera stellas si potes, sic erit semen tuum, & tamen alibi futura dicitur, sicut puluis terræ; & quoniam diuersæ sunt stellæ cæli, & puluis terræ, dici potest: Abrahæ [quem Patrem credentium fuisse scimus] posteros, omnes Christianos esse: quorum aliqua pars electorum est, quæ futura dicitur sicut stellæ Cæli, nam fulgebunt iusti sicut stellæ firmamenti, alia verò reproborum, significatur sub typo pulueris terræ, vt dicit psalmus; non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, quæ proijcit ventus a facie terræ. Bern. in prima verba psalmi 90. Qui habitat in adiutorio altissimi, quis sit (ait) Diuini inhabitator adiutorij per non inhabitantes illud melius potest cognosci: Tria sunt equidem eorum genera. vnum non sperantium, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Iac. in sua canonica duplicem sapientiam simul adiungit, vt ex intuitu pulcherrimo vnus, euidentius appareat alterius turpitudine: Non est (inquit) ista sapientia de sursum descendens, sed terrena, animalis, Diabolica, quæ desursum est sapientia: primum quidem pu-

dica

Psalm. 15.

1. de Bapt. Matth. 60

Sententiarum diuersitas, & oppositio amplificationi feruiunt. Gen. 15.

Gen. 22.

Serm. 1.

Iac. 3.

- Rom.* 10. dica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consensu-
 1. *Cor.* 13. tiens, &c.] Paulus ad Rom. Iustus (ait) ex fide vivit, si vero iu-
 gatur locus Cor. si habuero omnem fidem, ita ut montes trans-
 feram, charitatem autem non habuero nihil sum] Poterit in-
 strui auditor fidē esse quidem radicem vitæ, sine qua nihil vivit
 1. *Ioan.* 3. Deo, at si sola sit sine charitate, apud Deū caret merito, apud
 Io. dicitur. Qui natus est ex Deo nō peccat, sed nec peccare po-
 2. *De pecc.* test] cui si opponas illud eiusdem si dixerimus quia peccatum
Mer. & non habemus ipsi nos seducimus] Poteris cum Augustino di-
 10. *Re: c.* stinguere duplicem hominem, primum regeneratum, & ut sit
 non peccat peccato mortifero, sed quia ex se habet corpus,
 quod corrumpitur, & libertatem item ex se ipso, deficere po-
 test, quare Deo inniti nos oportet, eique maximē adharere.

Christus, *Matth.* 6. attendite ne iustitiā vestram faciatis cor-
 ram hominibus, ut videamini ab eis, & tamen, cap. 9. dictum
 fuerat, sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant ope-
 ra vestra bona] Explicanda est igitur Christi doctrina, scilicet,
 quod nunquam opera nostra eo animo facienda sunt ut appa-
 reant coram hominibus, & ab ijs celebrentur: at fieri posse co-
 ram hominibus, ut videāt opera nostra bona, & in operibus no-
 stris glorificetur Pater qui in cælis est, non autem nos qui Dei
 instrumenta sumus.

Obscuriora
 loca per obie-
 ctionem, &
 solutionē am-
 plificantur.

Decimoquartò, Si locus scripturæ sit obscurior, aut res ip-
 sa, quæ proponitur in specie habeat aliquid alienum, aut ab-
 surdum includere videatur, modus hic commodè teneri potest, ut
 prius sibi ipsi Orator obijciat, quod minus rationi consonum
 apparet, deinde respondendo, & explicando rem certissimam
 reddat. Triumphat Orig. in celebri illa homilia di S. Magda-
 lena: Iesum interrogās, cur tamdiu sub peregrina veste lateat,
 cum id repugnare videretur, tanti demonstrationi amoris: a
 Magdalena item percontatur, quid peccauerit; O Maria (in-
 quit) vocas eum, & non audit, oras eum & non exaudit, qua-
 ris illum, & non inuenis, pulsas & non aperit, tu sequeris illum
 & fugit; Heu quid hoc est? olim laudabat te, quærebat te cum
 non adesses, vocabat cum abesses. O bone Iesu quare non con-
 solaris lacrymas, quas fundit pro te, sicut cōsolatus fuisti lacry-
 mas, quas fudit pro fratre suo, si solito more eā diligis, cur de-
 sideriū eius protrahis? O verax Magister, dixisti Maria opti-
 mam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, sed quomo-
 do verum est, cum tu ablati es ab ea? Ergo o custos homi-
 num, aut tu partem, quam elegit custodi in ea, aut ego ne-
 scio

scio quomodo verum est, quod non auferetur ab ea] tandem concludit illud à Dilecto ordinatum, vt mutarentur lacrymæ doloris in lacrymas amoris Item Augustinus cū Deus mentientibus obfetricibus bene fecerit, & domos edificauerit merito queri potest an ipsum mendacium approbauerit?] Respondet August. non quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei, misericordes fuere, non est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia, non iniquitas mentientis, sed benignitas mentis; sicut enim ait mirum absurdumque non esset, si prius aliquo tempore commissa ab eis opera mala, Deus propter posteriora bona vellet ignoscere, ita mirandum non est quod vno tempore, in vna causa Deus vtrumque conspiciens, id est factum misericorditer, factumque fallaciter, & bonum remunerauerit, & propter hoc, malum ignouit, quando pro humanitate, & misericordia reddita fuit merces vtique temporalis, non æterna.] Si occurrat locus ille explicandus in Euangelio, si oculus tuus scandalizat te erue eum, & projice abs te, si manus tua, vel pes tuus scandalizat te abscinde eum, & projice abs te] Primò cum admiratione potest dici; Ita ne iubet Christus, oculos erui manus abscindi? pedes obruncari? corpus mutilari? minime verò: Vnde exponendum est quid importet talis auctoritas. fugiendas scilicet mali patrandi occasiones oculorum, motus castigandos, manuum actus, pedum incessus illicitos, ad rationis dictamen reprimendos, ne animam deprædentur. Item si locus ille Caut. afferatur explicandus. Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs] Primò mihi opponam quid ventri cum tritico? quid tritico cum lilijs? inde subiiciam, planè ita est si de ventre animali, si de tritico camporum, si de hortorum lilijs sermo esset, cum autem sit translatio, per ventrem recitè voluntas animæ spiritualis significatur, quia opera concipit homo, vt Mater filios, per aceruum tritici, opera bona innuuntur, quibus nutritur spiritus, per lilia vero denotantur omnes circumstantiæ, & conditiones requisite, vt opus de genere suo bonum benè fiat: Nec enim placent Deo opera etiam si ex genere suo substantiam habeant bonam, nisi suis conditionibus tamquam lilijs vallata offerantur; Aut cum Gregorio per ventrem, populi latitudo designatur, qui bene sicut aceruus tritici lilijs vallatus dicitur, quia dū operibus sanctis intendens, in caeleste horreum præparatur, exemplis sanctorum, vt perfecteret vndique munitur] Christus apud Ioan. nemo (inquit) venit ad me; nisi pater meus traxerit illum] at si tractio secundum

*Exp. in
Cant. c. 7.*

Ioan. 6.

dum Arist. est motus violentus, & Deus homini nequaquam vim infert, sed liberam exigit a nobis seruitutem, quomodo dicemur à Deo trahi? Respondebo statim cum Augustino. trahi *Tract. 2.* (inquit,) à Patre, est interna persuasione, & amoris ingentis *tom. 8.* declaratione ad Christum duci.] Item cum Cyrillo. Non enim cum dicat neminem posse ad se venire, nisi Pater traxerit eum *L. 4. in* vi quadam cogi, trahique credentes putandum sit, sed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta: unde intulit omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.] Vbi enim auditus, disciplina, doctrinaque ad est, ibi fides non vi sed persuasionone oritur.

Concordia Decimoquintò. Egregius est & ille modus in testimonijs *utriusque te* scripturarum, quando vtrumque simul testamentum vtraque *stamenti.* lex, & vetus, & noua coniungitur; quando historias Euangelicas, & prophetica vaticinia, non secus ac duo Cherubim ex vtraque Oraculi parte coniungimus, qui vtrumque Iatus propitiatorij tegant, respiciantq; se mutuo, & qui apte hanc testamentorum consensionem ostendit, scriba ille doctus est in regno caelorum, qui ceu bonus Paterfamilias profert de thesaurò suo noua, & vetera, hoc ipsum saepe à Christo videmus facilitatum, & ante, & post resurrectionem, praesertim cum, incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant. A Philippo item Diacono, in celebri illa per Spiritus Sancti magisterium, Reginae Candacis Eunucho conuersione, dum in Isaiae lectione, Christum patientem ostendit. Aperiens enim Philippus os suum, & incipiens à scriptura ista (scilicet Is. 53.) euangelizauit illi Iesum, quin & in ipsis nascentis Ecclesiae primordijs, & concionibus maxime Petri & Pauli, locus hic maximam peperit Iudeorum ad Christi fidem accessionem, sicque faciendum docet S. Clemens Romanus, Interpretantes (inquit) ex lege & Prophetis, procedant ad conuenientiam & similitudinem Euangelij, Nam Dominus ait scrutamini scripturas, quia ipsa testimonia perhibent, de me.]

Luc. 24.

Act. 8.

1. 2. constit.

Apost. c. 5.

Li. 13. Cõf.

& l. 1. de

Gen. ad lit.

c. 10.

In Ezech.

hom. 6.

Amplificatio

per Analo-

giam.

Idem August. Greg. & alij. Qui locum hunc copiosè tractatum & innumeris patrum exemplis videre voluerit, legat librum integrum, imò nouem libros Patris nostrae societatis, Iosephi à Costa, & inde argumenta eruat. Huic affinis est ille modus, cum per accomodationem, aliquid in nouo testamento, cum personis, vel rebus veteris instrumenti conferimus, & ad id genus expositionis referri potest quod secundum Analogiam appellat, Augustinus, sic Bern. Iosephum Virum Mariae, cum Iosepho

Joseph Patriarcha eleganti similitudine comparat; Vt scias (ait) *Serm. 2. in Missis est.*
 quis, & qualis homo fuerit Ioseph. Memento illius quondam Patriarchæ venditi in Ægipto, & scito ipsius istum non solum vocabulum fuisse sortitum, sed castimoniam assequutum, innocentiam adeptum, & gratiam] Inde per varias vtriusque Iosephi sortes celebri inductione decurrens: celebrem facit amplificationem; August. afferens locum Sap. properans homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.] Hunc hominem dicit esse Christum Pontificem nostrum, qui assumpto carnis humanæ thuribulo, & supposito igne altaris, id est anima sua magnifica, adiecto etiam incenso, qui est spiritus immaculatus, medius inter viuos, & mortuos stetit, & mortem non permisit ultra grassari.]

Serm. 98. de temp. sap. 18.

Ex annexis: Scopo: Causis: similibus, & Doctrinarum varietate. Cap. XXIIX.

Decimosexto, Celebris erit amplificatio, si antecedentia examinemus, si subsequencia conijciamus, quæ duo per se expensa, rem totam non solum explicant, vt alibi dicebamus sed etiam illustrent, & augent: Quæcumque ad Galatas scripsit Apostolus ex hoc vno primo capite antecedenti nascuntur, Miror quod tam cito transferimini, ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium, quod non est aliud nisi quia sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi] & ex ijs quæ cap. vltimo inferuntur, quicumque volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum vt crucis Christi persecutionem non patiantur vt in carne vestra glorientur] Psalmus 43. de Christo Messia loquitur, & exponi debet, tum ex antecedentibus, tum ex eo, quod consequitur, Patet, nam titulus est canticum pro dilecto, id est laus pro Christo Messia, quem Pater æternus non semel dilectum vocat, & pro ijs qui commutabuntur, id est pro populis Fidelibus, qui Ecclesiam Christi faciunt, qui commutandi dicuntur per Iustificationem, a Messia in hoc sæculo, & in alio per resurrectionem, & gloriâ; qui enim Idola adorabant Deum verum cognoscent, & qui mortalem in terris vitam degebant, immortali in cælis beatitudine fruuntur: De his autem duobus loquitur psalmus, de Christo scilicet dilecto & Ecclesia, vnde

Ex annexis amplificatio fit.

D d statim

statim habetur in primo versu, dico ego opera mea Regi, scilicet Messiae, deinde astitit Regina à dextris tuis, quae est Ecclesia, quae commutata est; in ultimo verò, Propterea confitebuntur tibi in aeternum, & in saeculum saeculi, quod scilicet omnes essent Messiae laudes decantaturi; Ex hoc consequenti, Si cum antecedente iungatur, facile tota vis cantici colligetur. Item apud Lucam Parabola Pharisei, & publicani optimè pendet ex eo antecedente; Dixit Iesus parabolam, ad eos qui in se confidebant, & aspernabantur ceteros] sicut & maximè augetur ex hoc consequente qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur] Nam ex ijs verbis omnia pendunt, in se confidere, alios aspernari, exaltari, & humiliari, quod in ceteris parabolis licebit animaduertere, & conferet non parum, siquidem vel in principio, vel in fine ipsius parabolae aliquid simile adijcitur.

Scopus attendendus.

Decimoséptimò, Sicut ad inuestigandum historiae sensum multum interest prae oculis scopum quem sibi scriptor proposuit habere continuò; ita & ad varias argumentationes extrahendas prodest eundem scopum attendere: Inuabit item, si variae circumstantiae, Personarum, loci, temporis, modi seriò aduertantur; rursus si causa afferantur: Nam in vno eodemque subiecto, nonnunquam videmus ex quatuor causis argumenta, & amplificationes posse desumi. S. Leo. in Serm. de transfiguratione ad scopum primo attendit, in qua transfiguratione (ait) illud principaliter agebatur, vt de cordibus discipulorum crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariae humilitatis passionis, quibus reuelata esset abscondita excellentia dignitatis] Bern. in illud vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem, ex circumstantijs scripturae sic argumentatur: Quis (inquit) hoc dixerit, scitis, & tempus, scitis, Dominum enim est verbum istud, & instante iam passione, & attenditur quod ipse iam erat passurus, & non discipuli, nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis; si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis est nunc fratres timendum in passione nostra?] D. Petrus tractans illud Psalmi, non dabis Sanctum tuum videre corruptionem, addit circumstantiam euidenter probantem, Dauid (inquit) defunctus est, & sepulchrum eius apud nos est] Bern. in psalm. qui habitat; ita sententiam illam amplificat Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te; mira (inquit) dignatio, & verè magna dilectio charitatis, Quis enim, quibus, de quo, quid mandauit? Quis enim manda-

Serm. 5.
in ps. qui
habitat.

Serm. 12.

mandauit? Quis enim manda-

mandavit? cuius sunt Angeli, cuius mandatis obediunt: Summa maiestas mandavit Angelis, & Angelis suis mandavit, illis utique tam sublimibus, tam beatis, tam sibi coherentibus, tam familiariter adherentibus, & verè domesticis Dei, mandavit de te, tu quis es? Domine quid est homo quod minor es eius, & filius hominis quia reputas eum? quasi verò non sit homo putredo, & filius hominis vermis, sed quid putas mandavit de te? numquid scripsit contra te amaritudines, nunquid ut contra folium quod vento rapitur ostendat potentiam suam? Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te. De quatuor causis exemplum sit in præcepto charitatis; Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.] Causa efficiens, & præcipiens est Deus, Materia est præceptum dilectionis Dei, & proximi, Forma ex toto corde tuo, anima viribus &c. Finis Deus ipse, & Christus, in quem tota lex tendit: Aliud sit exemplum in historia Davidis pugnantis contra Goliath: Finis fuit Davidi, ut iniuriam divinæ maiestatis vlcisceretur, ut sciant omnes, quod Deus est in Israel, Formalis causa; Ego venio ad te in nomine Dei exercituum, efficiens principalis; Deus, ministerialis & instrumentalis David ipse in funda, & lapide, Materia, ipsa pugna.

Decimo octavo, Cum aliquid è scripturis afferimus, præferimus si difficultatem aliquam secum importet, potest una, vel plures rationes afferri, cur hoc, vel isto modo, & non alio dicatur, siue rationes ab ipsa scriptura decerpantur, siue ex Sanctorum Patrum promptuarijs eruantur, aut à nobis prudenter excogitate in medium subijciantur: & tales sint, quibus doctrinæ ipsius rationabilitas manifesta fiat. Quem modum August. appellat secundum Ethologiam, seu causæ redditionem: Exemplum sit potest causa afferri, quare Deus cætera suo verbo creavit, dixit & facta sunt,] carnem tamen hominis de limo terre formaverit, quare de costa primi hominis, Etiam edificare voluerit. Quarit S. Ambr. causam secundi, & docet de ipsius Adæ costa factam esse mulierem, ut sciremus vnam in viro, & muliere corporis esse naturam, vnum fontem generis humani: Quarit idem quare de alijs rebus dicatur vidit Deus quod esset bonum] non autem de homine, cuius tamen creatio, & constitutio alijs præferenda sit, utpote melior: Respondet quia aliæ res, quæ libero arbitrio, & ratione carent, suam integram habebant naturæ bonitatem, at homo libertate præditus, & ad bona supernaturalia ordinatus, nondum suam perfectionem

D d 2 erat

Scriptura per rationes altas amplificatur.
l. de Pa-rad. c. 10.
Hic dicitur in

erat consequutus: Similiter si mysterium piscinae explicem, quæstionem mouere possum, quare vnum tantum illa aqua singulis annis sanaret non plures, quare non nisi post motionem Angeli? Ita per reliquas circumstantias inquirens nobilissimas disputationes offerentur, in quibus abstrusiora mysteria diuulganda referantur. Bern. in psalmum 33. causam reddit, cur mors peccatorum pessima dicatur; mala (inquit) in amissione mundi, quia non possunt sine dolore separari ab eo quem diligunt, peior in dissolutione carnis, à qua euelluntur eorum anima à spiritibus malignis, pessima in tormentis inferni, quando corpus, & anima perpetuis simul addicentur ignibus.]

Serm. 43. ex paruis.

Decimonono. Sanctorum librorum verba ex his quæ dicuntur, aliquid aliud innuunt proximum, & affine, ei quod scribitur, vt facile sit ex tali proportione consimilium, seu rerum affinitate, allusionem fieri ad id, quod implicite concluditur, & tunc ea coniunctio, & significatio maiestatem orationis auget, quia vnum simile alteri lucem præfert. Exempla regulæ declarabuntur quæ patribus vsitatissima est; Bern. cum explicasset mortem peccatorum pessimam, ex affinitate quadam sententiæ, addit mortem bonorum optimam esse, quoniam sit ibi quies à labore, sit iucunditas de nouitate, sit securitas de aternitate.] Idem super illa verba Cant. oleum effusum nomen tuum] Ex vicinitate verbi effusionis, considerat virtutem infusionis, ita vt dona Dei, quæ nomine olei proponuntur, & infundi dicantur in ordine ad nos, qui recipimus, & effundi quando proximis per nos communicantur] idem in illa verba memorare nouissima tua, ex hoc quod dantur nouissima, per quandam affinitatem alludit ad primordia, & media, quorum respectu nouissima dicuntur: Recole (ait) primordia, attende media, memorare nouissima, prima pudorem addunt, secunda dolorem ingerunt, nouissima metum incutiunt, cogita vnde veneris & erubescere, vbi sis & ingemisce, quò vadis & contremisce. Hoc eodem modo, ex causis possumus philosophari de effectibus, & vice versa de effectibus causas cognoscere; item ex vno simili aliud colligere, ex vno relatiuo, alterum: & ex signis rem significatam. Ex

Ex scriptura sententia, colligitur aliquid aliud.

Loco citato.

Serm. in Cant. 18.

relatis argumentatur Paulus ad Roman. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater] quod exag- gerans Chrysostomus; Neque enim solum dicit (Pater) sed (Abba Pater) quæ potissimum vox, est germanorum, ac legitimorum ad patrem liberorum,] & diuus Hieron. qui vocat Patrem (ait) filium se esse profitetur, debet ergo patri similis in mori-

Rom. 8.

Hom. 14. in epist. ad Rom.

mor-

moribus inueniri, nè nomine quoque in vacuum vsurpato, maiori pœne subiaceat Ioan. 13. Non est seruus maior Domino suo, neque Apostolus maior est eo qui misit illum. Ex signis increpat arrogantiam Pharisæorum Christus, factò vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cœlum, & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum, faciem ergo cœli dijudicare nostis, signa temporum non potestis? & Centurio viso terre motu, & his quæ fiebant exclamauit, verè filius Dei erat iste Dion. Areop. scribens ad Polycarpum contra sophistam Apolophanem ex signis, Christi diuinitatem, probat his verbis. Hæc sunt quæ tunc temporis contingere, naturam profectò superantia, ac soli Christo possibilis, qui Author est omniũ; Ea si potes Apolophanes argue, nempè enim vna tecum præsens atque aspexi, ac dijudicauit omnia, dignaque sum admiratione prosequutus.

Postrema, & vicesima regula erit si simul cum sententiarum explicatione aliquid ex doctrina Theologorum, quos scholasticos vocamus, quasi commentarij loco adijciamus, nec deerit facultas, cum præ cæteris D. Thomas ex harum literarum testimonijis penè totam suam theologiam confirmet & cõponat. Huc præterea refertur si quis ad sententias sacras dilatandas, philosophorum moralia dicta applicet, cuiusmodi sunt, quæ ex Arist. aut aliorum philosophorum Epicteti, Platonis, Senecæ, Plutarchi, libris moralibus desumuntur, vt diuinæ ac reuelatæ sapientiæ tanquam ancillæ famulentur, parçè tamen, vt alibi diximus. Idem esto iudicium de naturali philosophia, de scriptoribus historicis, de artibus humanis, cum multa sint in nostris scripturis, quæ harum rerum adminiculò indigeant; Aliqua item ex Poetarum eruditionibus facient ad rem nostram. Orig. Nisi (ait) naturã animalium sic intelligere deberemus, nunquam dixisset in Euãgelio Saluator, Dicite vulpi illi, neque Ioannes generatio viperarum: Basil. sicut (ait) solent tinctores vt perfectum colorem purpuræ panno inducant, inferiorem alium colorem præmittere, super quo amplius exprimitur color ille perfectus, ita de disciplinis humanis præmittendis ante diuinam scientiam indicandum est. At sicut ante diuinas literas, hæc prophana addiscuntur, ita eisdem tractandis vsui esse possunt, quod à plerisque Sanctorum Patrum maximè Nazianzeno, Clemente Alexandrino, Basilio, Lactantio, Hieronymo, & alijs videmus esse factum; Ambros. in libris hexameron multa de naturali philosophia docet, scripturas etiam afferens vn-

Dd 3 de in

Matt. 16.

Matth. 27.

Epist. 7.

Scriptura amplificatur ex doctrinis varijs.

Hom. 3. in Cant. Tract. ad Nepotes.

Hier. 17.

de in illum locum Hieron. perdix fouet, quæ non peperit, naturam perdicis describit, sicut in verba Christi; estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ; potest fieri digressio ad naturam horum animalium inquirendam, ut inde simplicitas prudens, & simplex prudentia doceatur: sic in Ecclesiastico. brevis in volatilibus est apis, & initium ducoris habet fructus eius, inde potest fieri descensus ad naturam apium inuestigandam, nam ut docet Ambr. apes sunt laboriosæ, & inertes durius castigant, cessantesque ab opere

5. *Nex. c.*
21.

Arist. 1.
bist. ani-
mal. c. 22.

morte condemnant; expellunt, & occidunt nimium comedentes, omnes sunt occupatæ; quædam directa acie certis Ducibus bellum mouent, quædam circa victum inuigilant, mellificam aliam, cellas explorant, & inter has vias nulla alterius operi insidiatur, nulla raptim vicinat, sed suo labore victum conquirunt omnes; Unde virum spiritualem ex Apum philosophia instruere poterimus, qualiter erga se, erga proximos, erga superiores gerere se ipsum debeat; otium, ut fugiat; contra tentationum procellas instructa acie procedat sub recta superiorum disciplina: alijs non detrahat, sed inter flores facta conuersationis mella spiritualis fructus carpens in proprio sudore panem suum comedat. Exemplum ex vsu moralis Philosophiæ: si agas V. g. de ciborum temperantia in illud Eccl. 37. Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas

In mor. lib.
de tuen. va-
letudine.

super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas. Potest adduci autoritas Plutarchi: Vulgares cibi (ait) appetitum intra naturæ modum continent, coquorum, & opificum artes, & calidissima ista aromatibus condita cupedia (ut appellat Comicus) semper fines voluptatum proferunt, vitia temperantque supplantant; Item Platonis cuius cæna fuit tanta philosophicæ Frugalitatis, ut de eo diceretur: qui cum Platone cenarent postridie etiam suauiter habere: idem Medicorum Aphorismis adductis potest ostendi: Nam Galenus affirmat cibum compositum ex varijs rebus facile corrumpi. Plinius docet cibum simplicem esse maximè vtilem homini, sed multorum ciborum mixtionem esse pestilentem & perniciosam. Theologia vero scholastica nobis valde ad scripturas amplificandas debet esse vsui. Exemplum sit ex psalmo 50. Ne proiecias me à facie tua & spiritum Sanctum tuum nè auferas à me, ex theologia doctrina afferat esse dogma certissimum neminem à Deo deseri nisi ipse prior Deum deserat: Augustini autoritate confirmatum: Noli cadere (inquit) & tibi non occidet si tu feceris

Plut. loc.
cit.

Lib. 11.
c. 53.

Tract. 2. in
Ioan.

cafum
tum
in se
quo
doc
fi
in
tis
The
far
mo
qua
tum
gis
& fi
de l
ad l
qui
pau
con
tan
Arc
vri
nes
tor
fia
A
nis
Gor
ro
nil
rum
tur
que
am
ha
lon
oli
p
af
se

casum, ille tibi facit occasum, Ex hoc patebit locus: Spiritum Sanctum non auferri à iustis, nisi ipsi peccando spiritum, in se extinguant: hoc autem pertinet ad donum perseverantiæ quod non cadit sub meritum, vt Theologorum schola vniuersa docet: sed petendum est a Deo iugiter vsque ad mortem, quod facimus, dum clamamus nè proicias me à facie tua &c. super illud Matth. vñ vobis scribæ & pharisæi Hypocritæ qui mundatis quod de foris est, intus autem pleni estis rapina: Ex certa Theologia dicendum est, bonitatem actionum nostrarum constare ex duplici parte, externa scilicet, & interna, sicut homo constat anima, & corpore, & præcipuam partem eam esse, quæ consistit in spiritu interno; & ab eo sumere vim, ac meritum externas actiones, iuxta illud psalmi omnis gloria filia regis ab intus, & Cant. Pone me vt signaculum super cor tuum, & super brachiũ tuum, primò enim præcedere debet cor, dein de brachium, id est ex interno spiritu externa actio. Tandem ad hanc etiam regulam refertur, cum ex poetarum libris aliquid afferretur ad ipsius scripturæ verba confirmanda; nam scriptura etiam poetarum modis loquendi vtitur: quod si aliquis contradicat, exponat, ait, Hier. quomodo dicatur, vallis Titanorum in Regnorum libris Syrenæ & Onocentauri, in Isaiæ Arcturus, Orion, & Pleiades in Iob. & cætera his similia, quæ vtique vocabula gentilium fabularum & causas, & origines peruestigando, suo pondere non carent, modo Concionator, non velit poesim ostentare, sed Ecclesiastem agere Christianum.

c. 3. Ep. ad Galat.

Atque hæc de scripturis occurrebant ad viam aliquam nouis Concionatoribus aperiendam, quibus assiduo vsu & Sanctorum Patrum lectione meliora sine dubio occurrent: Ego vero iudicium hoc loco meum nequaquam dissimulo. quanquam nil noui, ab eo quod viri sapientes, & periti concionatores norunt sim dicurus, tamen quod dico istud est: Ad formandas optimas conciones nullam nos inire posse meliorem rationem, quam si ex opulentissimo scripturarum sacrarum thesauro, & amplissimo reuelatæ sapientiæ diuino fonte, quæ dicturi sumus hauriantur. hunc ego modum ad instruendas, vt dixi conciones longè alijs assero faciliorem ijs, qui mediocriter in sacris biblijs sint versati: Ad fructus item vberes colligendos longè magis accommodatum, cum nihil, aut dignius, aut vtilius afferri possit, quam id, quod ad hominum beneficium Deus ipse protulit, Rudioribus etiam populis planiorẽ cum ea sit li-

terarum diuinarum maiestas, vt sapientibus, & insipientibus aequae respondeat: ipsi item Oratori reliquis aptiorem, siue docere, siue mouere, aut delectare velit: Rursum Deo nil magis gratum esse, nec sapientibus, & doctis auditoribus magis aridum, quam si eiusdem Dei verbis oratio inhæreat, ideoque diuinum aliquid redoleat: Denique, vt vno verbo dicam absoluta erit omnibus numeris concio si diuinarum sententiarum luminibus illustretur, vt stellis celum, & quasi gemmis corona decoretur.

De Argumentatione. Cap. XXX.

HAenus de argumentis, & varijs argumentorum locis locuti sumus, Sed illud etiam sciendum, hæc argumenta per Argumentationes esse tractanda, & exolienda, sunt enim argumentationes argumentorum expolitiones, & quasi eorum forma, inter quas Ratiocinatio, & Inductio præcipuum locum habent, imò ad eas omnes aliæ commodè referri possunt, vt iam ostendemus. Ratiocinatio, quæ græco nomine syllogismus dicitur, tres habet apud dialecticos partes, vt omnibus est notum. quas vocamus maiorem propositionem, minorem, & conclusionem; sed neque eo ordine, neque etiam numero, ab Oratoribus coercentur. Aliquando enim conclusionem præmittunt probandam, inde adijciunt vnã vel plures propositiones, easque amplificanc, pro vt res ipsa exigit. Exemplum ex tribus partibus constans sit. Qui ex Deo est verba Dei audit, sed vos non auditis, ergo ex Deo non estis. ad

Epicherema. hanc primam speciem hæc quoque reducuntur; primo Epicherema, cum tota ratiocinatio in vnã cogitur propositionem virtute, continentem omnes partes Syllogismi, vt apud Malachiã. Si Ego Dominus vbi est timor meus, si ego Pater, vbi honor; vbi subintelligitur maior propositio, Dominum oportet timere Patrem amare, & minor Ego autem sum Pater & Dominus. Sic Paulus ad Galatas. Sic stulti facti estis vt cum spiritu ceperitis, nunc carne consumamini.

Enthymema. Secundo Enthymema, vbi vnã tacemus propositionem, vt facit Paulus. Nescitis quod membra vestra templum sint Spiritus Sancti tollens ergo membra Christi faciã membra meretricis? Absit

Socites. Tertio, Sorites, est cū multi simul coacervantur syllogismi. Exemplum sit ex D. Prospero. Isaias secundum septuaginta versionem sic habet, si non credideritis, nō intelligetis, vnde infert ex fide

intelle-

intellectum existere, non ex intellectu fidem; Ex intellectu autem nascitur bene agere, ut dicitur in psalmo 35. noluit intelligere ut bene ageret; Sed Apostolus dicit fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei; Vnde colligitur Doctorem debere predicare quod audiat crediturus, quia sine predicacione nullus erit auditus, eodem Apostolo dicente, quomodo audient sine predicante. Si ergo (inquit) quilibet sine predicante non audit, sine auditu non credit, sine fide non intelligit, sine intellectu non bene agit, Verbum fidei predicandum est, ut audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum opus perseveranter agat. Sic Hieron. Nemo Propheta in patria sua honorem habet, at ubi honor non est, ibi contemptus est, ubi contemptus ibi iniuria, ubi autem iniuria, ibi indignatio, ubi indignatio, ibi nulla quies, & alia &c. Vnde infert, Monachum in patria sua quietum esse non posse; Quarto, Oppositio, quando ex opposito propositionis, redimus ad propositionem, quale est illud Pauli ad Roman. in die oportet operari, nam in nocte ob tenebras non operamur. Sed iam nox precessit, dies autem appropinquavit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis tanquam in die honeste ambulemus. Quinto, Collectio est confirmatus, & amplificatus syllogismus constans quinque partibus, scilicet propositione, ratione propositionis, confirmatione, amplificatione, seu expolitione, ac denique conclusionem. Quomodo autem possit res confirmari, & amplificari suo loco dicitur: Itaque syllogismus tres habet partes, si vero argumentatio vna propositione omnia concludit, est Epicherema, si duabus Enthymema, si multi ponuntur simul syllogismi, est Sorites, si ex opposito concludit Oppositio, si quinque partibus constet, Collectio.

Ep. ad Hebr.

Oppositio.

Rom. 13.

Collectio.

Inductio duplex.

Rom. 8.

1. Cor. 9. Li. de moralitate.

At vero Inductio, quae est secunda species, apud Dialecticos, est cum ex particularibus uniuersale colligitur, apud Rhetores etiam cum ex similibus multis, aliud simile infertur, exemplum prioris, neque fames, neque nuditas, neque persecutio, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit me a Charitate Dei separare. Exemplum posterioris est item apud sanctum Paulum, dum licitum esse Concionatori viuere ex Euangelio sic ostendit; Quis militat stipendijs suis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quis pascit gregem, & de lacte non manducat? Cypr. probaturus solidam virtutem in rebus aduersis ostendi. Arbor, inquit, quae alta radice fundata est, ventis incumben-

ibus
do-
agis
s ar-
oque
ab-
arum
proa

locis
menta
enim
orum
ocum
t, ve
logit-
us est
m, &
nero,
nem-
pro-
gite.
Et ver-
is, ad
piche-
nem-
achia
onor;
timere
minus.
tu ca-

e facit
Sacer-
Abse-
mi. Exe-
tionem
ex fid-
elle-

*Circa finē
secundæ o-
rat. Theol.*

Expositio.

Subiectio.

*Hom. 22.
ad Pop.
Ant.*

cumbentibus non mouetur; Nauis, quæ forti compage solida-
ta est, pulsatur fluctibus, nec foratur; quâdo in area fruges terit
ventus, grana fortia & robusta contemnunt, inanes paleæ statu
portatæ rapiuntur. Nazian. volens probare intellectum hu-
manum, nec naturalia quidem posse integrè percipere, hac in-
ductione vtitur; Quis lyram cicadis in peiore dedit, & cantus
illos, quos cum meridiano Solis æstu ad musicam incitantur,
in arborum ramis fundunt? quis cantum cygno contexit, cum
pennis in auram expansis modulatum sibilum edit? Quid est
iam cum arrogans, & medicus Pauo elegantiam, gloriamque
affectet? Vnde apibus atque araneis tantus laboris atque indu-
stria amor? & in hunc modum satis prolixam inductionem ha-
ber. Ad hanc secundam speciem pertinet, Expositio, vel enume-
ratio cum multa proponuntur facta sufficiente enumeratione,
& cætera tolluntur, vt vnum inferatur, vt si dicam de cæco na-
to, vt cæcus nasceretur vel ipse peccauit, vel parentes, vel ob
gloriam Dei factum est, non primum, non secundum, ergo terti-
um. Et huic est valdè similis Subiectio, qua plura querimus,
quæ dici possunt, & nos ipsi nobis respondemus, vt reiectis alijs
concludamus, quod volumus. Vt si quis laudans sanctum Iob
hac figura Rethorica vteretur, Quali nomine hunc iustum ap-
pellam ignoro, Athletam eum vocem? Sed præcellit tantarum
copia coronarum; Petram eum dicam? sed firmiorem eum vi-
deo, militem appellabo? Sed robustiorem cerno constantiam;
Turrim eum nominabo? sed eminet sapientia; arborem eum
dicam? sed decorior inuenitur; fructum eum appellem? sed spe-
ciosior demonstratur; thesaurum eum nominabo? sed copio-
sior dignoscitur, & quali vocabulo appellem Sanctum, non in-
uenio. Pulchra est Chrysofomi inductio, vt probet aliquem
non esse fidelem factis, etiam si nomine dicatur Christianus;
Vnde (inquit) te queam agnoscere? à contrarijs vndique re-
perio conspicuum: Nam seu à loco te discere voluero, in cir-
cis & Theatris commorantem intueor, in malignantium con-
cilijs, in hominum conuentibus perditorum, seu ab aspectus
forma, video cachinnantem iugiter, & dissolutum, siue à vesti-
bus, in scena versantibus, nihilo melius cerno compositum, siue
à sequentibus, parasitos & assentatores circūdūcis, siue à ver-
bis nihil sanum, aut necessarium, aut nostræ conferens vitæ lo-
quentem audio, siue à mensa, hinc maior apparebit accusatio.
Vnde igitur potero te fidelem agnoscere dictis omnibus con-
traria protestantibus?

Ita

Ita etiam dicam, quod verus Dei cultus in Mundo esse debet, sed vbinam est? inter Turcas? nequaquam, inter Iudaeos? minimè, inter Gentiles? nullo modo, Inter hæreticos? non potest esse; ergo inter Christianos, & Catholicos; Neque huic ab-

Submissio.

similis est Submissio, in qua per interrogationes, ac responsiones, veritatem aliquando indagamus, vt si velim probare necessariam esse perpeffionem rerum aduersarum, hoc modo dicā. Qui volunt piè viuere debent patienter persequutionem pati, quare? quia non desunt multæ calamitates, quas oportet ferre, sed cur hoc? vt scilicet homo probetur, nam qui non est tentatus, quid scit? & vt certando fiat dignus Deo, sed quare oportet certare? quia non coronabitur, nisi qui legitime certa-

Complexio. Matth. 28

Similitudines, exempla, sententia. Cap. XXXI.

Præterea similitudines, & exempla ad inductionem aliquo modo pertinent, quibus adde sententias. De similibus præclare ait Quintil. ad inferendā rebus lucem reperta. Aristoteles asserit magni esse ingenij similia videre. Hodie à nostris Cō-

Cap. 11.

lib. 5.

In Poet.

Regulæ circa similia vsum. Prima Regula.

tionatoribus adhibentur frequenter. Adhibendus tamen est modus ne nimia copia, vel nauseam faciat, vel dicentis auctoritati, ac prudentiæ obsit; Primum curandum ne id quod similitudinis causa affertur aut obscurum sit, aut ignotum; Etenim quod illustrandæ alterius gratia rei adducitur, ipsum esse clarum eo, quod illuminat, debet: & hoc modo similia non solum illustrandi rem, sed etiam probandi vim habent, vt si dicam. Sicut ijdem oculi cælum, & terram pariter nequaquam aspiciunt, ita mundi amor, & Dei pariter in vno corde habitare non possunt. Videndum deinde, vt similitudines ex rebus petantur nobilibus, non autem ex sordidis, & nimis vulgaribus, vt ex rebus culinae, & ollis, ex abiectis artificijs, nec debent nimis minuta, & abiecta quæ rem circumstant referri, vt quidam fecit, qui dū affert similitudinem mulieris parturientis, propria obstetricis minia, etiam parturientis clamores expressit, & alter, qui venato-

Secunda Regula.

1. de carne Christi
c. 9.

Duplex ratio proponendi Similia.

Quarta Regula.

Quinta.

Sexta.
Modus adhibendi similitudines.

Is. 53.

Heb. 6.

Eccl. 21

Eccl. 24.

Hom. 23.

ad pop.

Ant.

Prou. 27.

natorum voces in pulpito, ac si esset in aperto campo edebat. Similitudo est Tertull. Quid est caro, nisi terra conuersa in figuras suas. Cum ducuntur ex rebus inexpectatis, & nouis reddunt orationem sublimem, floridam, & iucundam. Tertiò possunt hæ similitudines aliquando breuius, aliquando latius tractari, si res exigat, sed illud vt plurimum est faciendum, hoc non tam crebrò: pleni sunt ijs, libri Sanctorum Patrum, iamq; libri etiam extant qui collectas ex ijs similitudines, inque cõmunes locos redactas continent. Quartò, similitudines aliquando præcedunt, & res sequitur, aliquando præcedit res quam excipit similitudo, aliquando (quod magis placet Fabio) cum re ipsa connectitur, collatione inuicem correspondente: quo modo rem magis oculis subiicit, & pariter ostendit. Quintò, Aliqui cum habent locum scripturæ, in quo similitudo aliqua latet, primò afferunt eam, inde locum scripturæ citant, quod magis placere videtur Auditoribus. Sextò, Modus adhibendi similitudines potest esse multiplex: idoneum certè erit in dicendo vti varietate, quia semper delectat, nunquam breuiter tangitur. Isa. tanquam ouis ad occisionem ductus est. Paulus de Ipe, quam sicut anchoram tutam habemus; aliquando magis exprimitur comparatio. Eccl. sicut sol oriens mundo, sic mulieris bonæ species in domo sua: sæpè coniunguntur plures similitudines: Quasi cedrus exaltata sum & quasi oliua speciosa in campis, quasi platanus, quasi storax &c. Chrysostomus in peruersum Christianum his verbis inuehitur ostendens non solum non esse fidelem, sed nec hominem, & feris peiorem. Quid (inquit) fidelem dico? nec enim es homo, cum enim tanquam asinus recalcitres, lasciuias autem vt Taurus, tanquam equus verò post mulieres hinnias, ventri tanquam vsus indulgeas, & vt mulus carnem inpingues, & malum memoria teneas velut Camelus; porrò rapias vt lupus, vt serpens irascaris, ferias vt scorpius, sis subdolos vt vulpis, nequitia verò tanquam aspis, & viperæ venenum serues, & sicut ille malignus Dæmon fratres impugnes, quomodo te cum hominibus numerem talis in te naturæ signa cum non intuear? Crebrius afferimus similitudinem per contrarium. Prou: si contudoris stultum in pila, non auferetur ab eo stultitia eius, vel per negationem, V.g. ceremoniæ solum extrinsecè sine compunctione cordis nequaquam animam lauant, sicut aqua faciem, ac manus à fardibus mundat. Septimò, Putarem e re boni Concionatoris esse si omnes similitudines sacræ scripturæ in locos

eos cōmunes virtutum & vitiorū redigeret; cuius rei formulā
 videre poterit apud Ioannē Buterum, qui ex Prophetis collegit.
 Sēpē autē ex vno, vel altero verbo metapharico pulcherima eli-
 ci potest similitudo, si fufus explicetur. Est enim metaphora
 brevis similitudo. Cum vfu similitudinū pone etiam parabolā,
 quæ non est aliud quam rerum discrepantium sub aliqua
 similitudine facta collatio. Solent autem parabolæ sumi ali-
 quando per locum à pari, sicut hoc ita & illud; aliquando per
 locum à minori vel maiori ex illa maxima. Si quod minus vi-
 detur inesse, inest, ergo quod magis, vel si quid magis videtur
 inesse, non inest, ergo nec quod minus. Exemplum primi gene-
 ris est parabola feminantis. Zizaniorum, fagenæ, de Rege fa-
 ciente nuptias filio suo. Secundi generis de Iudice iniquo, de
 Willico iniquitatis. Exempla etiam sunt vsurpanda, quæ ad
 probandum, & ad persuadendum multum valent, & solent Au-
 ditoribus valde tum vtilia, tum incunda esse, si suo loco adhi-
 beantur: Certa enim regula Hieronymi est, quod per simplex
 præceptum teneri ab Auditoribus non potest, per similitudines
 exempla habeatur. Seneca longum (ait) iter per præcepta,
 breue, & efficax per exempla. In horum tractatione hic modus
 seruari potest; Primò non multa exempla narranda sunt, nam
 multitudo parit satietatem, & memoriam obruit, sicut vnum
 aut alterum solet cum fructu audiri, & facile memoria retine-
 ri. Quando autem multa afferre necesse est, singula per mo-
 dum inductionis percurrenda sunt breuiter, vt si de fortitudine
 agerem, possem ad eam hortari. Laudando fortitudinem Ste-
 phani inter lapides, Laurentij in igne, Andreae in Cruce & alio-
 rum, quomodo Paulus de fide loquens multorum exempla af-
 fert sanctorum. Et in libris Machabæorum Mathatias. S. Chry-
 sost. commemorat multorum Patrum illustriora facta, in qui-
 bus Paulum confert, & præfert. Secundò exemplum potest ali-
 quando afferri sine applicatione; vt Iac. Elias homo erat simi-
 lis nobis, & oratione orauit, & sine alia explicatione, quando
 est notum, vt Iudas. Væ illis, qui in via Caim abierunt, & sicut
 Sodoma, & Gomorra, & finitimæ Ciuitates. Tertiò, Per com-
 parationem argumentando à maiori ad minus, vel contra.
 Vt Regina Austru surget in iudicio, &c. Et ecce plusquam Sa-
 lomon hic. Viri Ninivite &c. Et ecce plusquam Ionas hic, vt
 si contra irreuerentiam aliquorum Christianorum in cultu tem-
 plorum afferrem exempla Ethnicorum, & Turcarum, qui cum
 magna reuerentia se gerunt, & Christus Dominus affert con-
 tra

Parabolæ

Exemplorum
 vfu.

Lib. 3. in
 Matt. c. 18
 Epist. 6.

Modus tenen-
 dus in exem-
 plis.

Hom. 5. de
 laud. Paul.

Iac. 5.

Matth. 12.

Matth. 8. tra infidelitatem Hebræorum, fidem Centurionis. Quarto, Nonnunquam potest aliquod illustre exēplum dilari, & exornari dum utimur locis ad amplificandum accommodatis, considerando omnia, quæ rem comitantur, describendo, & antea oculos ponendo facta, & virtutes, adhibendo figuras, quibus illustri redditur, ut si promptissimam, & fortissimam Abraham obedientiam ex multis factis adiunctis exornem. Quinto, Habeat noster Orator selectiora Sanctorum, & illustrium virorum exempla in locos communes virtutum ac vitiorum disposita, ex quo promptuario, possit aliquid opportunè pro materia & varia rerū tractatione depromere. Utile enim valde est & multum addit concionibus ornamentum graue aliquod exemplum suo loco propositum: ac per sepe magis ad persuadendum, quam ipsæ rationes, & argumenta valent. Præsto sunt vnde peti possunt libri Authoresque permulti, Baronius, Surius, Lipomanus, historia Eusebij, Tripartita, Lanfiaca, Chronica diuersarū Religionum; Præterea Cæsarius, Sophronius in prato spirituali. Tilmanni collationes, liber qui dicitur Exemplorum, collectus ex varijs libris nuper emendatus. His præterea addi possunt sententiæ, quas inter figuras aliqui enumerant, sed non solum ornant, sed ad confirmanda quæ dicimus valent plurimum, & Aristoteles etiam alio nomine eas laudat in Oratione, quia moratam eam reddunt, cum in eis Oratoris mores eluceant. Sunt autem sententiæ utiles ad docendum, si sint oportet, breues, aptæ, & succi plenæ, ad delecandum ob æumen, & aliquam dicendi figuram per quam ferè explicantur, ad mouendum, quia instar iaculi auditorum cordibus insignuntur.

Authores a quibus exempla desumenda.

Sententiæ usus.

Sententiæ quid sit.

Pro lege Manilia.

Sententiæ unde colliguntur.

Sunt autem Sententiæ, oratio sumpta ex vita communi, quæ quid sit, aut quid esse debeat in vita breuiter ostendit: & differunt à prouerbijis, quod hæc sint sententiæ quædam perulgatæ, ac trita, illæ verò minimè, sed vox aliqua sapientum, ut illa Ciceronis. Neque enim is exercitum continere potest Imperator, qui se ipsum non continet, Et sententiarum apud Ciceronem debet esse frequentior usus, quam prouerbiorum: quia cum hæc etiam apud rusticos sint vsitata, sæpe humilem dictionem efficiunt. Abundant Patres sententiarum numero, & grauitate ex quibus iam, & libri confecti sunt. In fine operum D. Gregorij ponuntur sententiæ ex omnibus libris eius collectæ, & in locos communes distributæ, quas Collector flores appellat. In tertio Tomo D. Augustini ponuntur 388. sententiæ, quas Prosper creditur ex eius operibus collegisse. Philosophorum

rum etiam plurimas sententias collegit Stobæus, Ludouicus
Cranatensis ex Seneca, & Plutarcho, & alijs. Epicteti Enchi-
ridion continet multas, & graues & vtilis ad mores instru-
dos. Sed & suapte ingenio inuentis, debet. Concionator vti, pos-
sunt autem aliquando asferri sine ratione, aliquando potest ra-
tio subdi, vt in illa Eccl. Ne dixeris peccavi, & quid mihi acci-
dit triste. subditur ratio. Altissimus enim est patiens redditor,
quod tunc magis faciendū est, cum per sese videri posset minus
probabilis. Aliquando proponuntur sententiæ simplices, aliquan-
do duplices ex cōtrarijs saepe rebus formata; Vt filius sapiens le-
tificat Patrem, filius stultus mæstita est matris. Eccl. statera do-
losa abominatio est ante Deum, pondus æquum voluntas eius.
Nonnunquam proponuntur oratione vtitata, nonnunquā cum ali-
qua figura, vt fit in Epiphonemate, vt Sulpitius in vita B. Mar-
tini. O virum ineffabilem, nec labore victū nec morte vincen-
dum; qui nec mori timuit, nec viuere recusauit. Deet senes
magis sententias asferre, quā Iuniores, sed & hi possunt mo-
dice vti, præsertim cum non sunt ipsi Authores, sed ab alijs di-
ctas referunt, Neque debent eas, immodicè frequentare, cre-
briores enim inuicem sibi obstant, vt in segetibus, & arbutis
euenit, quæ densitas ad iustam magnitudinem adolescere non
sinit. Pictores etiam cum multa in vnā tabulam opera contu-
lerunt spatijs ea distinguunt, vt vmbre in corpora cadant, & vt
melius singula emineant.

Eccl. 7.

Prou. 10.

Amplificatio ex locis Topicis . Cap. XXXII.

Non solum argumenta inuenienda, & adhibendæ argu-
mentationes, & scripturis sacris confirmanda quæ dici-
mus, sed etiam amplificationibus singula sunt exornanda. Am-
plificatio namque est maximè Concionatori propria, quæ ora-
tionem reddit illustrem, locupletem, læcertosam: Ideo prudē-
ter Quintilianus de Oratione quæ ad populum habetur, fere-
tur inquit, non semitis sed campis, non vti fontes angustis fi-
stulis, sed vti latissimi amnes totis vallibus fluat, ac sibi viam
si quando non accepit, faciat.

Spectat ea ad eloquutionem, sed quia plurimum ab inuen-
tione pendet, nonnulla hoc loco dicamus. Illud Primo animad-
uertendum est, nostras Amplificationes non ideo adhiberi,
vt rem maiorem, minoremue ostendant quam sit, quod Rhe-
tores olim & nominatim profitebatur Isocrates. Quæ enim no-
ster

Quorsum tē-
dat ampli-
catio Chri-
stiana.

ster orator proponit omnia grauissima sunt, & ad æternam salutem, vel ad æternum exitium tum animæ, tum corporis pertinent: Neque ille in errorem inducere Auditores vult, sed ab errore deducere: quippè qui non vanæ venditor est artis, sed Christi gratiæ Prædicator. Necessaria tamè amplificatio est, vt qui non intelligunt rerum Christianarum dignitatem, sic exeitentur. Idcirco debet omnino Concionator peccati fæditatem exaggerare, pænarum acerbicatem, præmiorum amplitudinem, virtutum christianarum excellentiam, beneficiorum Dei magnitudinem demonstrare, & ea præcipuè, quæ vulgus non videtur magnificere, vt vsum male consuetudinis, Iuramenta, detractiones, cõtumelias, odium proximi, vlciscendi cupiditatem, & alia huiusmodi amplificando extollere. Sic Isaias amplificat

Rom. 4.

Hom. de vit. Iur.

Homil. in Gen.

Loci ad amplificandum.

ruinam ciuitatum Moabitarum, sic Paulus ad Rom. amplificat fidem Abrahæ, Sic Chrysoft. egregiè amplificat ruinas ciuitatum quæ sape ex vno periurio manarunt, & alibi amplificat obedientiam Abrahæ in filij sui immolatione, loci autem ex quibus amplificatio sumitur, Primum illi ijdem esse possunt, qui ad probandum assignantur, & confirmandum: Nam amplificatio parum ab ipsa confirmatione, vel argumentatione distat, cum aliud ipsa non sit, quàm dilatata quædam & copiosa confirmatio, vel argumentatio vehemens. Quippè argumenta conglobata & dilatata faciunt amplificationem, vt probatio possit dici, velitationi similis, amplificatio autem oppugnationi arcis, in qua tela & tormenta bellica vndique excussa ad eam expugnandam frequentantur. Amplificationem faciunt definitiones conglobatæ, vel descriptiones, frequentatio consequentium, similitum, ac dissimilitum, contrariarum rerum, exemplorum, adiunctorum, testimoniorum, autoritas scripturæ vna vel plures benè explicatæ, & ad rem collocatæ Patrum graues sententiæ. Proponamus exempla e literis sacris. Amplificatio à definitione, seu descriptione petetur, si dicam virum iustum esse qui non abit in consilio Impiorum, & in via peccatorum non stat, nec in cathedra pestilentie sedet.

A Definitione.

A Diuisione.

Secundò, A diuisione seu partitione est cum totum vel genus amplificantes diuidimus in suas species ac partes, vt in psalmo, simulacra gentium argentum, & aurum, os habent, & non loquuntur, oculos habent, & non vident, pedes habent & non ambulant. Sic Samuel petentibus Regem, ostendit legem Regis, descendens ad multa singillatim opera quæ illis imponet, & molestias quas afferet. Sic apud Hierem. nonne vides quid isti faciunt

faciunt? filij colligunt ligna, patres succendunt ignem, mulieres conserpunt adipem. Sic Greg. Nazian. Matris Machabeorum fortitudinem amplificat, probans nullo genere tormentorum eam flecti potuisse. Nam quod poterat vno verbo dicere (nullum tormentum) amplificauit, multas tormentorum formas enumerans.

Homil. de septē Machab.

Tertiò, ab enumeratione proprietatum, quæ rei conueniunt, vt Paul. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, omnia credit, &c. & alibi in laboribus plurimis, in carceribus, in plagis, in mortibus &c.

1. Cor. 13.
2. Cor. 11.

Quartò, à causis, vt si cruciatus Christi amplificem grauitatem ex summa Dei charitate, ex Christi tam prompta oblatione, & peccati turpitudine, & crudelitate dæmonum, & inimicorum Christi.

A causis.

Quintò, ab effectis, vt laudans Deum dicam cum psalmo, Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia, & miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum.

Ab effectis.
Psal. 102.

Sextò, ab oppositis & contrarijs vt si loquar de humilitate, ostendam quam sit ea Deo grata, ex eo quod superbos Deus ferre non potest, sed eis resistit.

Ab oppositis.

Septimò, ab adiunctis & accidentibus, siue antecedant, siue comitentur, siue subsequantur, sic grauitatem iudicij vniuersalis amplificabo, à signis quæ præcedunt, ab aduentu irati Iudicis, & sententia, à separatione malorum à bonis.

A similibus, & exemplis.
Sap. 5.
A circumstantijs.

Octauò, à similibus, & exemplis. Sap. omnia illa transferuntur tanquam umbra, & tanquam nauis, & tanquam nuncius, & tanquam sagitta in aere, & tanquam auis, &c. Ad hunc locum pertinent omnes rerum, particulares & indiuiduæ circumstantiæ, ex quibus optimè quæstiones finitas amplificamus; Vt si velim dissuadere bellum, dicam nocumenta, quæ affert hoc tempore, hoc loco, à tali principio, in hunc finem, & singulæ circumstantiæ describi amplificarique possunt. Si ignominiam mortis Christi amplificem à loco qui erat Caluarie mons, vbi scelesti necabantur, à tempore, die solenni, à personis, scilicet Iudæis, quibus tot beneficia contulerat, à modo quia nudus cruci affixus est inter duos latrones. Sic D. Basilius martyrum penam & necem describit, ita si quis agat de morte, de iudicio, de penis Inferni, & similibus amplificatio optima erit, si ad propria quæ in his cernuntur descendat Oratio, Sic enim multo magis mouebit, quam si in vniuersum multa memorètur communia,

Hom. 40.

E c m u n i a ,

Cic. in
partit.

Ad amplificā
dum, res ma-
gnæ faciunt.

munia, vt si dum de morte differitur, describatur status morientis, proponendo labores corporis, tentationes Demonis, separationem ab omnibus rebus, peccata vitæ præterita, timorem instantis Iudicij, conscientia stimulos & alia: Eodem modo in alijs huiusmodi argumentis. Cicero vult in amplificationibus adhiberi ea, quæ magna habentur, quorum vt ait duplex est genus, alia sunt magna natura, vt cælestia, diuina, quæ habent causas admirabiles, obscuras. Alia vsu, quæ hominibus videntur aut prodesse, aut obesse. vehementius, & triplicia sunt. Vel enim ad pietatem erga Deum, Patriam, Parentes, vel ad amorem erga charos, ac necessarios, vel ad honestatem virtutum, maximè earum quæ valent ad communitatis bonum, ac liberalitatem spectant.] Talia fermè sunt omnia quæ tractat noster Orator, ita vt deesse idonea ad amplificandum materiam nunquam ei possit; præsertim si his theologicos locos, de quibus supra loquuti sumus adiungat; Vt sunt Dei attributa, eius præcepta, promissiones, minæ, beneficia erga homines, dignitas Religionis Christianæ, Vocatio Dei, tempus gratiæ, prædictiones prophetarum, & alia ex quibus Propheta, Apostoli, & cæteri Sancti Viri graues exaggerationes, querelas, & argumenta ad significandam nunc rei atrocitatem, nunc dignitatem, aut momentum, desumunt.

Quatuor Amplificationis modi ex Quintiliano cum exemplis sacris. Cap. XXXIII.

Li. 8. Inst.
c. 4.

Preterea Quint. quatuor modos viles amplificandis rebus assignat, Incrementum, Comparisonem, Ratiocinationem, Congeriem. Incremento amplificatio fit, cum per gradus oratio crescit, & ad summum peruenit, & in hoc differt à Congerie, quod hæc satis habet multas, aut voces aut sententias, ad propositum idem accumulare: In incremento autè oratio crescat necesse est, vt psal. Admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos, vt si quis aliquod flagitium, amplifcet ostendendo multa in vno esse delicta, & ab vno ad aliud atrocius ascendat, vel contra; heroicum aliquod factum, seu Martyris fortitudinem efferat, varios fortitudinis gradus vsque ad summum laudatione conscendens. Quemadmodum si in laudem D. Luciae dicam, multum fuit quod opes contemplerit, maius quod Parentum amorem exuerit, maximum, quod vitam constantissimè pro Christi amore tormentis, & morti obic-

obiecerit. Ita Chrysoft. contra res caducas loquens, ait, debere nos agnoscere earum vilitatem, risum, pudorem, pericula, precipitia. Cypr. tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, aliquid existimas defuturum?] Ad hoc etiam genus amplificandi pertinet, quod dicitur Extenuatio, cum præcedentia extenuamus etiam magna, vt sequentia maiora appareant; Sic Bern. extenuat opus creationis, vt magnificet opus redemptionis. Augustinus laudans vincula D. Petri, comparat cum umbra eiusdem, & præfert. Si tam medicabilis (inquit) fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quanto plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pòdere sacris impressa membris vincula passionis?] Secundo Comparatione amplificamus, vt ex minoribus maiora appareant comparando virum viro, factum factò, rem rei, vt obedientiam Christi cum obedientia Abrahamæ, & oblatione Iephthæ. Quomodo laudari potest fides, vt magis emineat præstantia charitatis. In ps. comparat David cælos & ornamenta eorum cum lege Dei; Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentû, dies diei eructat verbum, &c. Deinde præferendo subdit. Lex Domini immaculata conuertens animas, &c. quasi dicat, sed lex Domini est magis immaculata, & magis enarrat gloriã Dei quia conuertit animas &c. Si amplificanda sit miseranda calamitas in quam quis incidit, comparabo cum statu eius felici à quo excidit, vel cum alijs casibus ostendendo hunc miserabiliorem. Sic Hierem. quomodo sedet sola Ciuitas plena populo, princeps prouinciarum, facta est sub tributo. Sic Iob. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum qui lauabam pedes meos butyro. Hierem. Transite ad Insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factum est huiusmodi, si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt Dij, populus vetero meus mutauit gloriam suam in Idolum. Tertio, Ratiocinatione cum vnum ab alio colligimus, vt ex signis rei magnitudinem ex subsequentiis antecedentia, sic tyrannidem Neronis describimus, vt eluceat fortitudo martyris. Quarto, Congerie cum multa simul accumulamus ad eiusdem rei amplificationem, vt si calamitatem Iob exaggeres, proponere potes quod omnia amiserit, bona externa, filios, corporis sanitatem, Amicos, &c. In aliquo martyre si congeras omnia tormenta quæ passus est. Paulus per congeriem amplificat, non sum liber?

Hom. 39.
ad Pop.
Ant.
De opere, &
elemosyna.

Extenuatio.
Serm. 14.
in psal qui
Habit.
Serm. 29.
de Sactis.

Psal. 18.

Tbren. 10.
Iob. 29.

Hier. 2.

Ratiocina-
tio.
Congeries.

Cor. 9.

E e 2 ber?

Rom. 1.

ber? non sum Apostolus? nonne Christum Dominum vidi? nonne opus meum vos estis in Domino? & ad Rom. repletos omni iniquitate, malitia fornicatione, auaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, furriones, detractores, Deo odibiles, & alia multa, quæ congerit ibidem,

2. Cor. 11.

& alibi ter virgis cæsus sum, semel lapidatus, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, periculis fluminum, periculis latronum, periculis in falsis fratribus, & alia. His omnibus modis posset quis amplificare Christi humilitatem, dum pedes lauit Apostolorum, per incrementum gradatim considerando quæ, & quot incessent in vnico illo factio virtutes, considerando, Magistrum & Dominum cum discipulis, ac famulis, &

Ioan. 13.

hoc opus cum alijs Sanctorum operibus. Ratiocinatione ponderando verba quæ S. Ioannes Euangelista de ipso Christo antequam aggrederetur hoc opus dixit, ac describendo Christum linteo succinctum, ad pedes procumbentem pauperum hominum: Denique per congeriem attributorum Dei, ac perfectionum Christi hominis. Sic licebit amplificare factum Davidis, quando pugnavit contra Goliath, Adami peccatum, & cuiuslibet peccatoris ingratitude in Deum. His modis quos Fabius annotauit possent multi alij adiungi, quos nobis figuram verborum, quàm sententiarum suppeditant. Cum enim

Amplificatio ex figuris.

Amplificatio sita sit tam in verbis, quàm in rebus, ex vtriusque duci posse manifestum est. Multas itaque ex figuris siue verborum, siue sententiarum esse quæ amplificationi seruiant, tum certissimum per se est, tum facillimo negotio animaduertet, qui Rhetores legere voluerit. Tales sunt Metaphoræ, Allegoriæ, Periphrases, Interpretatio, Repetitio Contentio, Emphasis, Epiphonema, Apostrophe, Conformatio, Imago. Denique ne numerando sim longior omnes penè sententiarum figuræ, & pleræque verborum, quarum exempla infra ex scripturis adijciam huic amplificationi optimè seruiunt.

Alij modi amplificatio num varij.

Nec verò desunt alij amplificationum modi, nam sæpe quod dicimus per hypothesein, amplificamus per thesim, & contra, vt si velim amplificare obedientiam Abrahamæ immolantis filium, dicam prius quo & quanto in precio sit apud Deum obedientia virtus: si quem velim inducere ad parcendum inimicis agam de laudibus clementiæ, inde veniam ad ea quæ propria cause sunt. Si hortor Clericos ad honestatem, dicam de laudibus continentiæ generatim, quæ deinde ad statum Clericorum maxime accommodabo. Aliquando quod dictum est per affirmationem,

tionem, iterum per negationem vrgemus. Alias quod omnibus dictum est per Apostrophem ad vnum aliquem sermone conuerso repetimus, vt si prius communiter peccatores alloquebar, possum sermone conuertere ad quemuis singulatum peccato obnoxium, sæpe in eo, quod prius sine figura diximus exinde figurata oratione insistimus, vt si post penas inferorum differendo explicatas, excitetur ab inferis aliquis per prosopeiam qui earum referat acerbitatem. Sæpe etiam quod diximus in propositione, in conclusione repetimus, adiecta etiam si placet noua aliqua ratione. Vtilis etiam ad Amplificationes est vsus exercitationis illius, quam vocant Græci Chriam, in qua proponitur aliqua sententia cum laude Authoris, tum explicatur, deinde confirmatur, rationibus, exemplis, similitudinibus à contrarijs, denique fit aliqua conclusio ex sententia simili.

Haecenus de inuenienda, & seligenda materia, de argumentorum locis ad rem probandam, de Argumentatione multiplici, & de Amplificatione actum est, quæ omnia ad eam faciendæ persuasionis partem, conferunt quæ sita est in rebus. Nunc agendum de ea quæ in auditoribus posita est, hoc est in mouendis eorum affectibus, in quo potissimum opere eminet sacri Concionatoris industria.

Finis Libri Sexti.